
Recenzje. *Sprawozdania*

Reviews. Reports

MARCIN KRZYŻANOWSKI

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8036-440X>

Recenzja: *Marcin Zubek, Budowanie pokoju w środowisku konfliktowym na przykładzie Afganistanu. Efektywność działań społeczności międzynarodowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2021, ss. 228

Książka Marcina Zubka, znakomitego badacza współczesnej polityki europejskiej, pod tytułem *Budowanie pokoju w środowisku konfliktowym na przykładzie Afganistanu. Efektywność działań społeczności międzynarodowej* stanowi wynik wnikliwie przeprowadzonych badań nad tytułowym tematem i stanowi cenny wkład do nauk politycznych.

Publikacja jest podzielona na trzy główne części. W rozpoczynającej całość części wstępnej autor zwięźle wprowadza czytelnika w problematykę operacji wspierania pokoju, uzasadnia przyjętą strukturę rozprawy oraz prezentuje główny przedmiot analizy, czyli efektywność, wysiłki i wpływ wybranych aktorów społeczności międzynarodowej na budowanie trwałego pokoju w rejonie postkonfliktowym oraz sposób, w jaki wysiłki te są kontestowane w debatach parlamentarnych [Zubek 2021: 11–12]. Na szczególną uwagę zasługuje precyzyjne przedstawienie kluczowych dla pracy pojęć, wraz z ich oryginalnym brzmieniem oraz niezwykle klarownie omówione różnice między poszczególnymi parlamentami. Wskazane różnice autor umiejętnie

osadził w kontekście teoretycznym, odnosząc się między innymi do podziału na tradycyjnych i „nowych” aktorów na międzynarodowej scenie, w szczególności UE oraz NGO. Warto w tym miejscu podkreślić, że wybierając spośród wielu koncepcji, Zubek wykazuje się nader wyważonym podejściem pomiędzy „naiwnym idealizmem a brutalnym realizmem”, wybiera „konstruktywistyczny złoty środek”, który według niego prezentuje klasyczna angielska szkoła stosunków międzynarodowych [Zubek 2021: 17]. Przyjęcie takiej perspektywy pozwala uniknąć pułapki skrajności ocen i radykalizmu poznawczego, z czego badacz wywiązał się znakomicie. Jest to szczególnie dobrze widoczne we fragmentach poświęconych COIN.

Godnym podkreślenia jest fakt, że autor odróżnia rzeczywistą skuteczność działań międzynarodowych od postrzegania tejsze i podkreśla, że właśnie ten drugi aspekt jest osią tematyczną publikacji. Jak słusznie konstatuje, przyjęcie takiej perspektywy umiejscawia ją w konstruktywistycznym paradygmacie teorii o stosunkach międzynarodowych. Ważną konstatacją jest też stwierdzenie, że w opracowaniach na temat postrzegania efektywności działań społeczności międzynarodowej w budowaniu pokoju brakuje badań opartych na podejściu dyskursywnym, a więc skupiającym się na analizie jakościowej argumentów wysuwanych m.in. przez parlamentarzystów podczas debat i na interpretacji tego, jak rozumieją oni przedmiotową efektywność. Zdaniem autora, które w pełni podzielam, recenzowana publikacja pozwoli w pewnym stopniu wypełnić tę lukę.

Zarówno kompozycja wprowadzenia, jak i dobór argumentów przemawiających za przyjęciem struktury pracy jest zgodny z kanonem metodologicznym właściwym naukowym publikacjom oraz adekwatny do tematyki. Równie dobrze spełniający wymogi merytoryczne jest wybór procedury badawczej, którą jest porównawcza analiza trzech studiów przypadku. Kontekstem badawczym Zubek czyni kierowaną przez NATO misję ISAF oraz unijną misję EUPOL, co jest w mojej opinii wyborem trafny i pozwalającym na dokonanie szerokiego spektrum analizy i wyciągnięcie nader trafnych, chociaż bardzo pesymistycznych wniosków na temat efektywności budowania pokoju w Afganistanie. Istotnym i godnym osobnej pochwały jest fakt, że w toku badań autor korzystał z udogodnień nowoczesnej technologii w postaci oprogramowania QDA Miner i wcześniej przygotowanej książki kodów [Zubek 2021: 26].

Właściwa treść książki jest podzielona na dwie części. Pierwsza, licząca skromne 60 stron, traktuje o konflikcie asymetrycznym, jego środowisku i efektywności działań w złożonych afgańskich warunkach. Badaczowi udało się treściwie przedstawić założenia teoretyczne, jak i odnieść je do kontekstu afgańskiego. Pozwoliło to na sformułowanie trafnych spostrzeżeń dotyczących konieczności zmian w sposobie myślenia na temat kampanii militarnej oraz COIN. W szczególności warto zwrócić uwagę na spostrzeżenia dotyczące dobrych i złych praktyk COIN oraz wskazanie na wciąż zbyt słabo akcentowany w dyskursie specjalistycznym fakt, że przy tego typu operacjach nie może istnieć stały i niezmienny *modus operandi* [Zubek 2021: 39]. Zestawienie mylących i użytecznych wskaźników w kampanii COIN w Afganistanie

to bardzo użyteczna, osadzona w kontekście i rzeczowa tabela, która winna stać się narzędziem poznawczym na przyszłość.

Posługując się przykładem przemian misji EUPOL badacz zagłębił się też w problematykę unijną. Zwraca on szczególną uwagę na skomplikowane mechanizmy decyzyjne UE oraz wielość organów o niejasno rozgraniczonych kompetencjach. Zaprezentowana analiza świadczy o głębokiej znajomości mechanizmów decyzyjnych i procesów politycznych w łonie UE. Równie wysoko oceniam spostrzeżenia dotyczące oceny sytuacji w Afganistanie w omawianym okresie, zwłaszcza dotyczące różnic między postulowanymi realnymi efektami działań międzynarodowych. Po raz kolejny daje tu o sobie znać konstruktywistyczne podejście badacza.

Znacznie obszerniejsza, licząca 116 stron, część druga odnosi się do właściwego przedmiotu analizy, czyli efektywności oraz jej demokratycznej (parlamentarnej) kontroli. Stanowi ona dobrze uargumentowany i logiczny wywód. Zubek nie poprzestaje na zestawieniu faktów, lecz umiejętnie i wnikliwie wyjaśnia korelacje między nimi. Analiza danych ilościowych jest tutaj bardzo drobiazgową, jednak dzięki syntetycznemu ujęciu wniosków nie przesłania ona istoty kluczowych dla całości książki badań jakościowych, co słusznie podkreśla sam badacz. Generalnie wielką zaletą książki jest zastosowanie metody mieszanej i wskazanie słabych stron podejścia ilościowego i jakościowego względem analizowanego tematu. Autor zachowuje poznawczą pokorę i dzięki rzetelności badawczej jest w stanie pokonać słabości każdej z postulowanych metod.

Analiza przedstawiona w części drugiej, jakkolwiek bardzo wartościowa, nie jest pozbawiona niedociągnięć. Odnosząc się do brytyjskich doświadczeń afgańskich, badacz niestety popełnia błąd powierzchownej oceny faktów historycznych, pisząc, że „pierwsza wojna afgańska [...] zakończyła się spektakularną klęską”, a „dwie kolejne [...] również nie przyniosły Imperium Brytyjskiemu panowania nad Afganistanem” [Zubek 2021: 161]. Pierwszy z konfliktów jest powszechnie kojarzony z zagładą brytyjskiego korpusu, który istotnie był katastrofą wizerunkową, ale nie militarną – wojnę Imperium Brytyjskie zakończyło między innymi pałac Kabul. Brytyjska Armia Retrybucyjna pomściła porażkę poprzedników, rozbijając w pył siły afgańskie. Zahamowano też postępy Rosjan w Afganistanie. Druga wojna przebiegała podobnie, choć mniej dramatycznie – Imperium przegrało bitwę pod Maiwandem, jednak kolejne starcia, w tym decydująca bitwa pod Kandaharem, zakończyły się porażkami Afgańczyków, a kraj stał się brytyjskim protektoratem. Trzecią można uznać za porażkę UK, jednak jest to dyskusyjne – militarnie Brytyjczycy odnieśli zwycięstwo, jednak mimo to przyznali Afganistanowi niepodległość w obliczu rosnących kosztów utrzymania kontroli nad regionem. Pewne zdziwienie może też wywołać argumentacja autora dotycząca brytyjskich doświadczeń w zakresie zwalczania insurekcji. Stwierdza on na przykład, że: „W połączeniu z bogatym doświadczeniem w kampaniach COIN zdobytym podczas powstania malajskiego czy w Irlandii Północnej, Wielka Brytania wydawała się predystynowana do odegrania istotnej roli

w kampanii afgańskiej po 2001 roku” [Zubek 2021: 161]. Egzekucje jeńców, użycie broni chemicznej, tortury czy masakry ludności cywilnej na Malajach raczej trudno uznać za doświadczenia przydatne współcześnie, zaś zestawienie Irlandii Północnej z Afganistanem jest co najmniej dziwne. Szczęśliwie dla czytelników autor wraca szybko do wysokiego poziomu merytorycznego. W toku wywodu porusza pobocznie wiele interesujących kwestii, jak np. różnice między Sejmem a Izbą Gmin. Nie zaburza to narracji, a wzbogaca treść o dodatkowe informacje.

Konkluzje z analizy poruszanej problematyki zostały zebrane w krótkim, a zarazem treściwym podsumowaniu i epilogu. Poza zestawem trafnych, choć gorzkich wniosków, wysiłek badawczy Zubka zaowocował znakomitym opracowaniem kilkunastu tabel, ułatwiającym przyswajanie treści książki oraz dobrze ilustrującym złożoność analizowanego zjawiska. Za pewne niedociągnięcie można uznać brak indeksu osób i pojęć, co znacznie ułatwiłoby posługiwanie się książką, jako narzędziem poznawczym. Zakończenie książki oceniam szczególnie wysoko ze względu na jego klarowność i spójność z badaniami i treścią publikacji.

Pomimo bardzo wysokiej oceny, jaką należy wystawić recenzowanej książce, autor popełnił pewną liczbę błędów dotyczących afgańskich realiów. Wbrew informacjom podanym w książce, ISAF nie były misją NATO. Do 2003 r. była to misja ONZ, a następnie kierowana przez Sojusz (tzw. *NATO-led mission*) [Zubek 2021: 22]. Błędna jest informacja, że misja ISAF była wygaszana do końca 2015 roku, podczas gdy zakończyła się 31.12.2014 r. Autor niestety zdaje się też nie w pełni pojmować złożoność afgańskiego społeczeństwa, bezkrytycznie podając za szwedzkim MSZ kategorię „grup etnicznych”, jako jeden z podmiotów, z którymi ISAF musiał się borykać [Zubek 2021: 48]. Zapewne z analogicznego powodu Zubek zbyt płytko analizuje taktykę ISAF, choćby twierdząc, że żołnierze ISAF: „Przed wszystkim zaznaczali swoją obecność, często odwiedzając skupiska ludności i nie nosząc przy tym broni [...], uczyli się lokalnej kultury i języka, szanowali tradycje, wsłuchiwali się w potrzeby populacji” [Zubek 2021: 51]. Po pierwsze – takie działania nie były powszechne, a wręcz przeciwnie – stanowiły zagranie pod publiczność ochoczo podchwyczone przez maszynę propagandową. Po drugie tego typu działania podjęto dopiero po 2010 r. i szybko ich zaprzestano. Chociaż badacz z reguły nie daje się zwieść powierzchownym osądom i przedstawia rzetelną analizę, zachowując przy tym obiektywność, to w tym przypadku można zaryzykować stwierdzenie, że zbyt mało zaufał nieobiektywnym źródłom. Moje zdziwienie wzbudziła też informacja na temat gubernatorów prowincji mówiąca, że: „Ci silniejsi byli mniej autonomiczni, słabsi – na odwrót” [Zubek 2021: 52]. W rzeczywistości było zupełnie przeciwnie. W tym wypadku autorowi zapewne wkraść się swoisty *lapsus calami*. Jednakże z całą mocą pragnę w tym miejscu zaznaczyć, że wskazane powyżej błędy i nieścisłości nie umniejszają wartości książki ani w żaden sposób nie zmniejszają wiarygodności wniosków badawczych.

Podsumowując, w moim przekonaniu publikacja *Budowanie pokoju w środowisku konfliktowym na przykładzie Afganistanu. Efektywność działań społeczności mię-*

dzynarodowej stanowi przykład rzetelnej i wartościowej naukowej publikacji. Spełnia wszystkie wymogi formalne i merytoryczne stawiane przed tego typu monografiami. Po pierwsze, przed przejściem do badawczego meritum Zubek klarownie zdefiniował kluczowe dla rozprawy pojęcia, uzasadnił wybór przyjętych koncepcji teoretycznych oraz metod i technik badawczych, a nade wszystko przedstawił kontekst międzynarodowych wysiłków na rzecz budowania pokoju. W książce przybliżono też stan badań nad tytułową problematyką. Po drugie, książka ma dokładnie przemyślaną konstrukcję treści i spójną narrację. Otwierają ją ogólne rozważania teoretyczne, przechodzące w dalszych częściach w zagadnienia *stricte* afgańskie i pokojotwórcze, które stanowią podbudowę pod kluczową dla wniosków część badawczą. Książka jest zdecydowanie godna polecenia zarówno badaczom problematyki budowania pokoju, jak i zagadnień bezpieczeństwa.

BIBLIOGRAFIA

Zubek, M. 2021. *Budowanie pokoju w środowisku konfliktowym na przykładzie Afganistanu. Efektywność działań społeczności międzynarodowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.